

УДК 339.74.025

Родіонова Т. А.
*кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*
Янко Є. О.
*студент
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Rodionova T. A.
*Associate Professor, PhD.
Odessa I.I. Mechnikov National University*
Yanko Ye. O.
*Master student at International Economic Relations program
Odessa I.I. Mechnikov National University*

АНАЛІЗ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ТА УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні підходи до аналізу стійкості банківських систем в країнах з ринком, що формується. Вивченню методів економічного аналізу присвячено багато публікацій, проте інституційний розвиток фінансового ринку, зміни, які відбуваються на ньому (особливо в період глобалізації економічних процесів), вимагають детального оцінювання та виявлення тенденцій розвитку. Проаналізовано показники стійкості банківських систем Вишеградської групи та України. Побудовано економетричні моделі впливу показників стабільності банківської системи України.

Ключові слова: банківська система, фінансова стійкість банківської системи, показник фінансової стійкості, оцінка банківської стійкості, Вишеградська група.

Вступ та постановка проблеми. Центральні банки більшості країн з ринковою економікою мають спільну мету, що полягає в підтримці стабільності цін, тобто створенні стабільного середовища для розвитку підприємницької діяльності, що в майбутньому забезпечить стійке економічне зростання.

Характерною особливістю банківських систем країн Вишеградської групи є те, що вони сильно інтернаціоналізовані. Іноземні банки відіграли важливу роль у національних реформах, які проводились у 1990-х рр., бо через них в країни заходила значна частка ПІІ. Завдяки вдалій політиці урядів щодо залучення інвестицій іноземні

банки створили стабільні фінансові системи та забезпечили позитивні соціально-економічні ефекти ПІІ. Проте банківські сектори країн групи дещо різняться. Також значна увага приділяється різним показникам у Вишеградській групі та Україні як в країні, що планує поглибити інтеграцію з Європейським Союзом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню фінансової стійкості країн Вишеградської групи присвячено дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як А. Балсерзак, К. Лазані, С. Ростецька, Г. Собкова, С. Швець. Проте поза їхньою увагою залишаються питання аналізу новітніх даних розвитку та стійкості банківських систем. У статті розглянуто дані з офіційних сайтів банків та інших офіційних інституцій.

Метою роботи є поглиблення вивчення методів економічного аналізу банківської стійкості в країнах та виявлення тенденцій їх розвитку.

Результати дослідження. Чеська економіка залежить від банківського фінансування набагато більше, ніж інші країни групи. В країні налічується 45 банків, 85% активів яких контролюються материнськими банками розвинених країн. Частка державної власності в банківському секторі становить 2,4%. У TOP-10 банків ЦСЄ входять два чеські банки, а саме “ČSOB” і “Česká spořitelna”. В Чехії населення повністю довіряє банкам. Вважається, що, незважаючи на наслідки світової фінансової кризи, банківська система Чехії залишається стабільною. Щорічний приріст банківського сектору Чехії у 2017–2022 рр. очікується на рівні 4,6%.

Чеський банківський сектор зазвичай демонструє високий рівень капіталізації, рентабельності та ліквідності. Коефіцієнт достатності капіталу банків дає достатньо можливостей для кредитного фінансування реальної економіки. Коефіцієнти капіталізації трохи збільшилися протягом останніх семи років (17,6% у 2017 р.), однак, оскільки вони покращилися в інших країнах ЄС, рівень капіталу в банківській системі Чехії зараз має середнє значення серед країн Європейського Союзу [1].

Загальний обсяг кредитів, наданих банками, збільшився на 6% порівняно з минулим роком. Житлові кредити збільшилися на 15% (12,5 млрд. євро), а споживчі – на 29% (4 млрд. євро). Кредити, надані компаніям, склали 36,1 млрд. євро. Обсяг депозитів домашніх господарств у 2017 р. виріс на 8,9%. Таким чином, депозити домашніх господарств перевищили свої кредити майже на половину. Одним з основних переваг чеського банківського сектору є низький відсоток прострочених кредитів (4,5% за рік). На кінець 2017 р. загальна вартість активів банківського сектору була на 9% вище, ніж в попередньому році. Варто відзначити, що збільшення активів у банківському секторі було рівномірним. Так, чотири великих банки склали 59% від загального обсягу активів. Незважаючи на низькі процентні ставки, процентний дохід залишається основним джерелом прибутку банків, частково завдяки збільшенню обсягів. З огляду на те, що іпотечні позики є великою частиною банківських балансів, вони нині є основним ризиком внутрішньої фінансової стабільності для банківського сектору [2].

Польща має найбільший банківський сектор серед країн Вишеградської групи. Держава володіє декількома банками, проте цей сектор переважно перебуває в приватній власності, яка керує приблизно 80% ринку. Уряд зробив спробу збільшити частку державного банківського сектору шляхом придбання іноземних банків державними. В результаті цього частка іноземних банків в сукупних активах сектору впала на кінець 2017 р. до близько 55,5%. Таким чином, вперше з 1999 р. частка вітчизняних

інвесторів в активах сектору була вище, ніж частка іноземних власників, адже вона досягла 54,5% (порівняно з 43,4% у 2016 р.). Банківський сектор Польщі відіграє важливу роль у фінансуванні вітчизняного бізнесу та має високий рівень довіри населення. РКО “Bank Polski” та “Bank Pekao” входять в десятку найбільших комерційних банків Центральної та Східної Європи. Всього у фінансово-кредитному секторі Польщі зареєстровано 36 комерційних банків, 26 кредитних установ, 553 кооперативні банки, які мають 12 310 відділень. Згідно з прогнозами у 2017–2022 рр. потенціал зростання банківського сектору Польщі становить 6,1% щорічно [2].

Польський банківський сектор залишається ліквідним та добре капіталізованим. Банки добре капіталізуються із середнім показником достатності капіталу у 17,5% та коефіцієнтом капіталу першого рівня у 16,1% у 2017 р., що на два відсотки більше, ніж у 2015 р. Показники ліквідності, зокрема коефіцієнт кредитування до депозитів зі значенням 94,7% у 2017 р., вказують на зручний буфер в результаті зростання депозитів приватного сектору в середньому на 9% протягом 2015–2016 рр. Польські банки переважно фінансуються за рахунок внутрішніх депозитів, що становить близько 60% від загальної суми балансу, а зобов'язання перед іноземними фінансовими організаціями, переважно материнськими банками, еквівалентні приблизно 12% загального фінансування. Проте ефективність окремих банків змінюється, а деяким може знадобитися збільшення їх капіталу [3].

Угорщина має одну з найменших за капіталізацією банківську систему серед країн ЄС, але одну з найбільш концентрованих (найбільший «OTP Bank» на кінець 2016 р. контролює 21,3% банківських активів країни). Угорська банківська система є дворівневою банківською системою, в якій Національний банк Угорщини (НБУ) займає перший рівень. Основною метою НБУ є досягнення та підтримка цінової стабільності. Права й обов'язки НБУ включають формування та здійснення грошово-кредитної політики країни, управління виробництвом та розподілом форинта, а також управління рахунками комерційних банків [5].

На другому рівні перебувають кредитні установи, зокрема банки, кредитні спілки та ощадні кооперативи. Вони збирають внески та пропонують додаткові фінансові послуги для угорських громадян і підприємств. Частка іноземного капіталу в банківській системі зменшилася з 90,1% у 2008 р. до 40% (без «OTP»). Частка державної власності в угорській банківській системі досягає 6,5%, простежується зниження показника порівняно з 2015 р. (15,9%). Загальна кількість комерційних банків становить 35. Найбільший банк Угорщини «OTP Bank» посідає 12 місце серед найбільших банків ЦСЄ. Угорська банківська система найбільше постраждала від світової фінансової кризи та є однією з найменш стійких у ЦСЄ. Високий рівень активів та пасивів банківської системи країни номінований в іноземній валюті, переважно в євро. Структура власності банківської системи країни, непослідовна інвестиційна політика уряду, політика щодо компенсації валютних кредитів, неефективне регуляторне середовище, корупційні скандали обумовили стрімкий відтік іноземного капіталу з банківської системи, надмірні збитки банківської діяльності, припинення кредитування угорських підприємств, нестабільність національної валюти протягом тривалого часу. Згідно з прогнозом у 2017–2022 рр. приріст банківського ринку становитиме 5,8% [4]. Індикатори фінансової стійкості у секторі посилились у 2017 р. Позицію капіталу банків істотно посилили значні покращення як коефіцієнта рівня 1, так і загальної норми достатності капіталу, які у 2017 р. склали

Таблиця 1

Аналіз коефіцієнтів банківського сектору Польщі, Угорщини, Чехії та України

Коефіцієнти банківського сектору	Польща			Угорщина			Чехія		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Коефіцієнт достатності капіталу	15,8	16,9	17,5	16,9	16,3	17,2	17,6	17,7	17,6
Коефіцієнт капіталу першого рівня	14,5	15,4	16,1	13,9	14,2	15,1	н. д.	н. д.	н. д.
Коефіцієнт кредитування до депозитів	94,4	91,2	94,7	80,9	73,3	75,3	71,8	73,4	71,3

Джерело: складено авторами

Таблиця 2

Динаміка валютного курсу країн

Країна	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Чехія	24,96	26,45	25,29	24,59	25,14	27,43	27,93	27,03	27,02	26,33
Польща	3,51	4,32	3,99	4,12	4,18	4,19	4,18	4,18	4,36	4,25
Угорщина	251,25	280,58	275,41	279,21	289,42	296,92	308,66	309,90	311,46	309,21
Україна	7,89	8,04	7,99	8,06	8,08	8,28	16,31	25,46	27,57	28,04

Джерело: складено авторами на основі джерел [7–10]

15,1% та 17,2% відповідно. Проте ці співвідношення залишаються досить низкими порівняно з іншими країнами ЄС. Коефіцієнт позики на депозит переважно був збалансований з майже 140% у 2010 р. до приблизно 75% у червні 2017 р. Фінансова позиція угорських банків перейшла від фінансування ринку в умовах кризи до депозитів, що становили 62% від загальної суми активів у 2017 р.

Структура банківського сектору України значно змінилась у 2016 р. Під час націоналізації «Приватбанку» частка держави в сукупних активах домінує приблизно з 50%. У 2017 р. ринкова частка банків з іноземним капіталом знизилась до 31,7%, що значною мірою пов'язане з виходом російських банків з ринку. Фінансове становище банківського сектору має стабілізуватись, оскільки основні збитки очікувались в період з 2014 по 2016 рр. Однак політичний ризик залишається основним фактором, який може погіршити стан банківського сектору. Щоби впровадити сучасні європейські практики та наблизитись до стандартів капіталу Базеля III і положень Директиви ЄС про вимоги до капіталу, Національний банк України оголосив про намір поступово вводити нові вимоги до банківського капіталу, включаючи рівень 1, тобто достатність капіталу [6]. Незважаючи на поліпшення макроекономіки, український банківський сектор, як і раніше, перебуває в «балансовій рецесії». Проте у 2016 р. спостерігалось нормативно обумовлене очищення сектору. Великим кредитором вдалося відповідати нормативним вимогам, тоді як інші покинули ринок. Один з трьох системних банків в Україні «Приватбанк» був націоналізований та рекапіталізований. В результаті очищення кількість діючих в Україні банків скоротилась до 96 на кінець аналізованого періоду [7].

У 2017 р. депозити зросли на 13,6% за рік через девальвацію гривні та зростання доходів. Кредитна активність залишалась пригніченою, а кредитний портфель збільшився на 1,7%, що було пов'язане перш за все з девальвацією гривні. Структурно українська банківська система залишається неплатоспроможною. Сумарні збитки різко зросли до 159,4 млрд. грн. у 2017 р. Після націоналізації ситуація в банківському секторі не виглядає настільки надзвичайною для відновлення банків, які вже завершили свою діяльність у 2015 р. Крім того, банки із західним капіталом, що слідкують за політикою, не схильні до ризику. Вони, користуючись підтримкою материнського банку, могли забезпечити позитивну дохідність.

Чеський національний банк з метою запобігання дефляції здійснює валютну інтервенцію, утримуючи курс національної валюти відносно євро на рівні 27 чеських крон. Мета була досягнута, тому що у 2017 р. інфляція піднялася з 0,11% до 2,3%, тоді як середні показники по ЄС у 2017 р. склав 1,9%. Варто відзначити, що у 2018 р. планується закінчення режиму валютної інтервенції Національного банку Чехії, що має привести до зміцнення національної валюти Чехії та зменшити рекордні показники зовнішньої торгівлі [8].

У Польщі польський злотий став міцніше як до долару, так і до євро (табл. 2). Так, у 2017 р. середньорічний курс дорівнював 4,25 злотих порівняно з 4,36 злотих за 1 євро у 2016 р. Слід відзначити, що з 2000 р. у Польщі існує режим вільно плаваючого курсу, однак Національний банк Польщі може втручатись, якщо треба досягти цільового рівня інфляції. Польща хоче потрапити до країн-учасниць Єврозони, тому, згідно з нормами Механізму валютних курсів (МВК), валютний курс польського злотого до євро повинен бути відносно стабільним впродовж двох років, тобто курс має коливатися в допустимих НБП та МВК межах [9].

Угорський форинт, як і вищезазначені валюти, зміцнив свої позиції відносно євро у 2017 р. (табл. 2), хоча динаміка минулих років мала негативну тенденцію [10].

Динаміка валютного курсу української гривні має наростаючу тенденцію (табл. 2) [11]. У 2014 р. почалися обвальна девальвація національної валюти та стрімка інфляція, що було результатом суттєвих змін у кон'юктурі валютного ринку України. Загострення конфлікту на Донбасі привело до руйнівних наслідків для національного виробництва. Після 2014 р. курс іноземної валюти почав зростати непередбачуваними темпами. Лише транші МВФ змогли викликати його зниження, чим користувалися спекулянти валютного ринку, які відіграють не останню роль у впливі на коливання курсу валют. Спричинена недовіра до гривні серед українського населення привела до відмови від національної валюти на користь долара США, а також непрогнозованих доходів спекулянтів і ще більшого падіння гривні. Практика державного регулювання валютного ринку України останніх двох років показала, що сьогодні Національний банк України не в змозі монетарними засобами здійснювати валютне регулювання в період кризових загострень [12]. Через негнучкість пропозиції НБУ немає іншого вибору,

як встановлювати обмеження, спрямовані на зменшення попиту на іноземну валюту. Необхідно зазначити, що сьогодні істотною проблемою, що впливає на функціонування валютного ринку та встановлення обмінних курсів, є високий рівень доларизації економіки України. Така тенденція приводить до неочікуваних ризиків під час коливання курсу долара США. Водночас доларизація характеризує залежність української економіки від зовнішніх механізмів, що негативно впливають на весь грошово-кредитний сектор. Малий та середній бізнес України все більше використовує долар США як засіб платежу, а населення – як метод заощадження коштів.

Показники фінансової стійкості (ПФС) розраховуються та поширюються задля моніторингу сильних сторін та вразливих місць фінансових систем. Для цього слід брати до уваги чинники, характерні для конкретної країни, а також структуру фінансової системи, тому в рамках будь-якого оцінювання мають значення кількість банків в економіці, існування різноманітних фінансових посередників, наявність емного та ліквідного ринку цінних паперів і міжнародні операції, які ведуть фінансові посередники [13].

Для дослідження фінансової стійкості країн був проаналізований такий показник, як відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ризиком. Він ґрунтується на визначеннях, які використовуються в Базельській угоді про норму власного капіталу. Цей показник необхідний для вимірювання достатності капіталу депозитних установ, а саме відношення власних коштів банку (сукупного нормативного капіталу) до сумарного обсягу активів, зважених з урахуванням ризику.

У Чехії протягом аналізованого періоду з 2008 по 2017 рр. цей показник коливався від 11% до 18,1% відповідно. Цей показник має щорічну тенденцію до зростання, проте спостерігався невеликий спад у 2010–2011 рр., де показник знизився з 15,3% до 14,9%. Варто зазначити, що співвідношення розмірів сукупного капіталу та величини активів з урахуванням ризику повинен перебувати в межах 8% відповідно до нормативів Базеля. Однак цей показник в Чехії перебуває на рівні 18,07%, що в 2,2 рази перевищує норматив. Це, безумовно, є позитивною оцінкою фінансової стійкості Чехії.

Аналізуючи динаміку цього показника для Польщі, спостерігаємо динаміку, подібну до динаміки Чехії, за винятком 2014 р., коли в Чехії показник збільшився, а в Польщі – навпаки. Також можна зазначити, що за 2008–2017 рр. найнижче значення було зафіксоване у

2008 р., коли показник дорівнював 11,2%. Надалі динаміка показника була позитивною. Максимальне значення країна досягла у 2017 р., а саме 18,06%. З огляду на те, що нормативним є значення у 8%, цей показник фінансової стійкості Польщі значно перевищує норму протягом усього розглянутого періоду, особливо останніми роками.

Динаміка цього показника для Угорщини має волатильний характер, але необхідно відзначити, що, незважаючи на це, значення є досить високими. Слід відзначити, що з 2015–2017 рр. спостерігається позитивна динаміка. Найнижче значення зафіксоване у 2008 р., а саме 12,3%, що пояснюється світовою економічною нестабільністю через кризу. Найбільше значення показника зафіксоване у 2017 р., а саме 18,1%.

Протягом аналізованого періоду з 2008 до 2017 рр. в Україні цей показник коливався від 14% до 20,8% відповідно. Він має волатильну динаміку. З 2010 р. показник демонструє зниження, за винятком останнього аналізованого року. Варто зазначити, що у 2017 р. показник перевищив базельський норматив вдвічі. Це є позитивною ознакою фінансової стабільності країни. Більш того, показники України дуже наближаються до показників країн ЄС, аналізованих вище.

Високі значення показника достатності основного капіталу в країнах свідчать про те, що велика частина власних коштів банків перебуває в сукупних активах. Слід визначити схожі за останні два роки показники для всіх аналізованих країн. Таким чином, можна зробити висновок, що протягом всього аналізованого періоду цей показник для країн не просто перебував у проміжку допустимих значень, а перевищував значення більш ніж вдвічі, що є позитивним для оцінювання фінансової стійкості країн.

Наступним показником є відношення необслуговуваних кредитів та позик до сукупних валових кредитів та допомог, покликане виявляти проблеми якості активів у кредитному портфелі. Відношення необслуговуваних кредитів та позик до сукупних валових кредитів та допомог часто використовується як наближений показник якості активів.

Ризики для платоспроможності фінансових установ найчастіше обумовлені зниженням якості активів, що може бути наслідком погіршення фінансового стану та показників рентабельності позичальників цих установ, особливо сектору нефінансових корпорацій.

Цей показник розраховується як відношення необслуговуваних кредитів до загальної кількості кредитів.

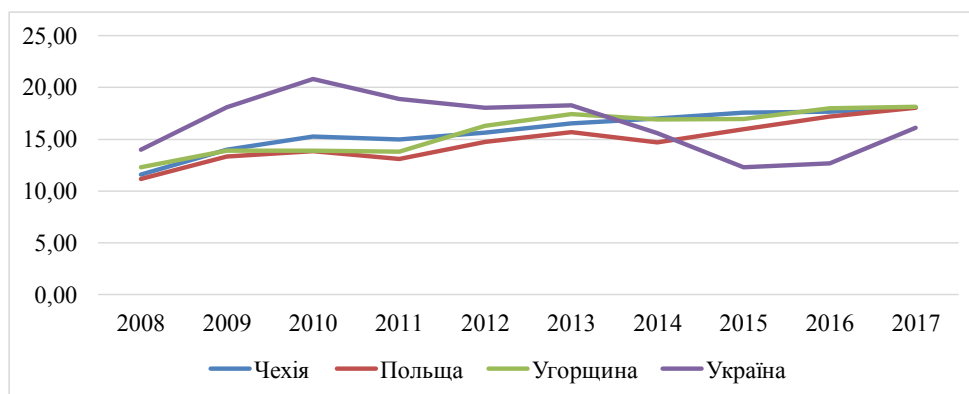

Рис. 1. Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ризиком, у Чехії, Польщі, Угорщині та Україні у 2008–2017 рр., %

Джерело: складено авторами на основі джерела [14]

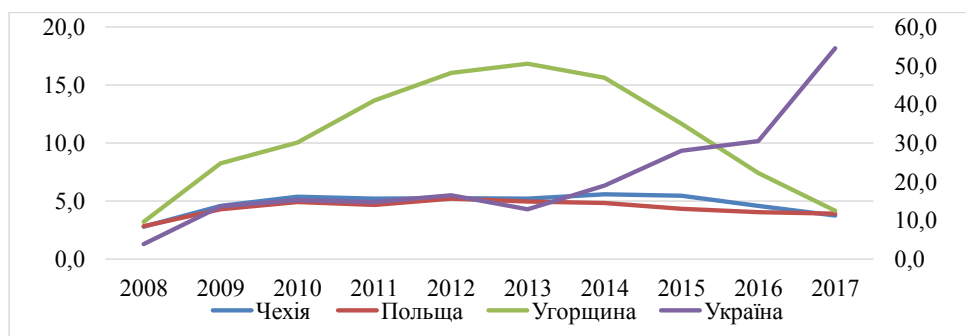

Рис. 2. Відношення необслуговуваних кредитів та позик до сукупних валових кредитів та позик у країнах у 2008–2017 рр., %

Джерело: складено авторами на основі джерела [14]

Динаміка співвідношення необслуговуваних кредитів та сукупної вартості всіх кредитів у Чехії свідчить про те, що з 2008 по 2010 рр. цей показник активно збільшувався з 2,8% до 5,4%. Однак у 2011–2013 рр. він залишався відносно стабільним на рівні 5,2%, а у 2016 р. зменшився з 5,5% до 4,6%. Таким чином, з 2007 р. до 2016 р. показник збільшився з 2,4% до 4,6% відповідно, що свідчить про зростання відношення необслугованих кредитів до суми загальних кредитів за вибраний період (2007–2016 рр.). Однак у 2017 р. спостерігався спад до 3,7%, тобто зниження цього показника фінансової стійкості вказує на поліпшення якості кредитного портфеля Чехії.

У Польщі існує тенденція до підвищення цього показника після фінансової кризи 2008–2009 рр. Це вказує на погіршення якості кредитного портфеля. Однак слід відзначити, що з 2014 р. відношення необслугованих кредитів до сукупної вартості кредитів демонструє зниження, що вказує на поліпшення якості кредитного портфеля Польщі.

Аналізуючи цей показник для Угорщини, можемо стверджувати, що до 2013 р. спостерігалось стрімке зростання, однак завдяки впровадженню політики цей показник має тенденцію до зниження. Програма щодо поліпшення цього показника відбувається в рамках Віденської ініціативи з координації діяльності європейських банків, яка була розроблена в січні 2009 р. на піку світової фінансової кризи в інтересах забезпечення фінансової стабільності в країнах Європи, що розвиваються. З 2013 р. вирішення проблеми необслугованих кредитів стало центральним напрямом діяльності Віденської ініціативи. Протягом ось уже кількох років ЄБРР веде роботу в Угорщині щодо зниження великих обсягів необслугованих кредитів, що утворилися в країні. Це привело до позитивної динаміки.

В Україні протягом аналізованого періоду показник відношення необслужених кредитів у загальному обсязі всіх кредитів мав прогресивну тенденцію до збільшення. Так, за винятком 2011 та 2013 рр., динаміка показника мала тенденцію до збільшення, адже він виріс з 3,9% до 54,5%. Слід відзначити, що така прогресія вказує на значне погіршення якості кредитного портфеля України.

Далі розглянемо рентабельність активів та власного капіталу. Рентабельність активів (“return on assets”, ROA) – фінансовий коефіцієнт, що характеризує віддачу від використання всіх активів організації. Коефіцієнт показує здатність організації генерувати прибуток без урахування структури його капіталу (фінансового левериджу), якість управління активами. На відміну від показника «рентабельність власного капіталу», цей показник

враховує всі активи організації, а не тільки власні кошти, тому він менш цікавий для інвесторів.

Рентабельність власного капіталу (“return on equity”, ROE) – показник чистого прибутку порівняно з власним капіталом організації. Це найважливіший фінансовий показник віддачі для будь-якого інвестора, власника бізнесу, який показує те, наскільки ефективно був використаний вкладений в справу капітал. На відміну від схожого показника «рентабельність активів», цей показник характеризує ефективність використання не капіталу (або активів) організації, а тільки тієї його частини, яка належить власникам підприємства.

Цей коефіцієнт слід поєднати з показником нормативного капіталу до зважених за ризиком активів, оскільки ці показники мають зворотну залежність. Високий коефіцієнт рентабельності власного капіталу говорить про високу рентабельність або низький рівень капіталізації, а низький коефіцієнт, навпаки, про низьку рентабельність та високий рівень капіталізації.

В Чехії у 2008 р. цей показник мав низький коефіцієнт рентабельності власного капіталу, а саме 20,7%, тому можна говорити про низьку рентабельність власного капіталу. Загалом за вибраний період аналізований показник має тенденцію до спаду, проте у 2017 р. можна побачити хвилю зростання. Таким чином, з 2007 р. по 2016 р. коефіцієнт скоротився з 27,8% до 17,2% відповідно, що говорить про низьку рентабельність та високий рівень капіталізації.

Показник рентабельності активів є показником ефективності депозитних установ у використанні своїх активів. У 2007 р. цей показник становив 1,4%, проте у 2008 р. відбувся спад цього показника до 1,1%. Переважно цей показник має тенденцію до зниження, проте у 2009 і 2012 рр. спостерігалось незначне зростання з 1,1% до 1,4% і з 1,2% до 1,4% відповідно. Таким чином, за вибраний період дослідження з 2007 до 2017 рр. рентабельність активів коливалась від 1,4% до 1,1%, а також тісно корелювала з динамікою коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Це свідчить про зниження ефективності використання своїх активів депозитними установами Чехії.

Аналізуючи ці показники для Польщі, зазначимо, що показник за 2008–2017 рр. не набував від’ємних значень. Максимальне значення зафіксоване у 2011 р., а саме 1,3%, мінімальне становить 0,8%, що спостерігається наприкінці аналізованого періоду, тобто у 2016–2017 рр. Рентабельність власного капіталу має схожу тенденцію з показником рентабельності активів. Економічна криза вдарила по рентабельності власного капіталу фінансового сектору Польщі, тому в цей період зазначений

показник становив 11,2%. Слід відзначити, що з 2014 до 2017 рр. існує тенденція до зниження, тобто з 12,3% до 8,2% відповідно.

Дивлячись на ситуацію в Угорщині, можемо помітити, що динаміка двох індикаторів збігається. У 2008–2014 рр. спостерігалась тенденція до глибокого спаду цього показника фінансової стійкості, а іноді він навіть досягав від'ємних значень. Слід відзначити, що показник рентабельності активів є показником ефективності депозитних установ у використанні своїх активів, тобто можна стверджувати, що в Угорщині існує низький рівень ефективності установ. Хоча у 2015–2017 рр. після тісної співпраці з ЄБРР, МВФ та іншими організаціями в рамках Віденської ініціативи спостерігається покращення обох показників.

В Україні показник рентабельності активів є показником ефективності депозитних установ у використанні своїх активів. У 2008 р. цей показник становив 1,5%, проте у 2009 р. відбувся спад цього показника до -4,4%. Переважно цей показник має тенденцію до зниження, проте у 2013 р. спостерігалось незначне зростання з -0,6% до 0,5% відповідно. Таким чином, за вибраний період дослідження (2008–2017 рр.) рентабельність активів коливалась від 1,5% до -12,5% у 2016 р., що є максимально низьким показником за аналізований період, а також тісно корелювала з динамікою коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Це свідчить про зниження ефективності використання своїх активів депозитними установами України.

Ще одним показником фінансової стійкості є співвідношення процентної маржі та валового доходу. Цей показник фінансової стійкості є показником відносної частки чистого процентного прибутку (отриманих відсотків за вирахуванням процентних витрат) у валовому доході. Він розраховується з використанням чистих процентних доходів як чисельника та валового доходу як знаменника.

В Чехії тенденція цього показника фінансової стійкості має волатильний характер у 2008–2017 рр. Зростання цього показника у 2017 р. має позитивний вплив, оскільки процентна маржа є основним джерелом прибутку банку, покликане покривати податки, ризики та збитки від спекулятивних операцій. Найнижче значення за розглянутий період було відзначене у 2009 р. (55,8%), а найвище – у 2008 р. (65%).

Якщо аналізувати загальну тенденцію показника Польщі, то можна зазначити, що у 2017 р. значення склало 61,5%, а у 2008 р. – 55,7%. Отже, за розглянутий період зріст склав 5,8%. Необхідно зазначити, що найбільше значення зафіксоване саме у 2017 р., а саме 61,5%. Це свідчить про те, що більш високий обсяг капіталу приво-

дить до зниження потреб у залученні позикових коштів, зменшуючи процентні витрати та збільшуючи чисті процентні доходи.

Аналізуючи динаміку цього показника в Угорщині, можемо помітити невелику волатильність. Так, на початку періоду, тобто з 2008 р. до 2011 р., спостерігається різкий спад, у 2012 р. – невелике зростання, а з 2014 р. до 2017 р. існує постійна тенденція спаду, тобто низький обсяг капіталу приводить до зростання потреб у залученні позикових коштів, збільшуючи процентні витрати та зменшуючи процентні доходи.

Аналізуючи відношення прибутку до валового доходу України, зазначимо тенденцію скорочення показника у 2009–2015 рр., що відображає негативний стан банківського сектору країни, однак з 2015 р. показник покращується та має тенденцію до підвищення в останні два роки. Підвищення цього показника має позитивний вплив на фінансовий сектор України, тому що саме процентна маржа є основним джерелом прибутку банку, покликане покривати податки, ризики та збитки від спекулятивних операцій.

Одним з важливих чинників стабільності банківського сектору є приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до економіки країни. У дослідженні пропонується перевірити роль ПІІ для української банківської системи, а саме виявити взаємну залежність таких показників, як надходження прямих іноземних інвестицій в Україну та загальні активи банківських установ, що аналізуються в рамках векторної авторегресії. Оцінювання моделі за допомогою тестів причинності Грейнджера дала такі результати (табл. 3).

Ця модель була оцінена на підставі щорічної статистики України за 2009–2018 рр. Дані про прямі іноземні інвестиції базуються на базі даних центру обробки даних ЮНКТАД [15] та даних банківських активів у статистичному звіті "The Economist Intelligence Unit".

Збільшення загальних банківських активів позитивно впливає на приплив ПІІ до України. Цей факт пояснюється тим, що вкладники банківських установ хочуть інвестувати у великі, а головне, надійні банки. Отже, інвестиції будуть зростати в ту країну, де банківський сектор відіграє значну роль в економіці [16].

Збільшення надходження ПІІ до України позитивно впливає на загальні активи країни. Цей факт пояснюється тим, що збільшення банківських активів відбувається завдяки активним інвестиційним операціям, а одним зі складових активів банку є інвестиції.

Аналізуючи результати, отримані завдяки тесту Грейнджера, можемо сказати, що загальні активи банківських установ України впливають на потік прямих іноземних

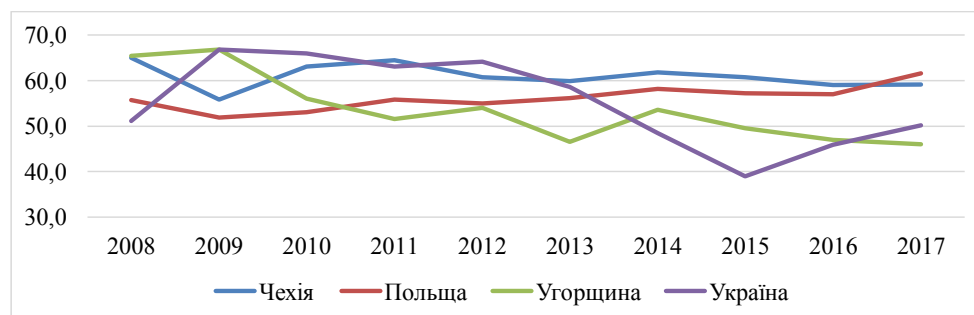

Рис. 3. Відношення прибутку за відсотками (% маржі) до валового доходу країн у 2008–2017 рр., %

Джерело: складено авторами на основі джерела [14]

Таблиця 3

VAR Granger Causality Tests

Dependent variable: BA			
Excluded	Chisq	df	Prob.
FDI	4,044111	2	0,1324
All	4,044111	2	0,1324
Dependent variable: FDI			
Excluded	Chisq	df	Prob.
BA	8,547446	2	0,0139
All	8,547446	2	0,0139

Примітка: FDI – прями іноземні інвестиції, BA – банківські активи

інвестицій в країну. Цей факт підтверджується тим, що R-показник становить 1,4% (0,0139).

Вплив прямих іноземних інвестицій на кількість загальних активів встановлено на рівні кордону, оскільки П-критерій трохи вище, ніж рівень значущості, а саме на 10%.

Отже, тест Грейнджера показав, що в країні існує взаємна причинність загальних активів та інвестиційних потоків. Вищесказане припускає, що використання векторної регресії є доречним.

Список використаних джерел:

- European Commission. Country Report Czech Republic 2018. Banking sector. URL: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-czech-republic-en.pdf>.
- Raiffeisen Research (2017). CEE Banking Sector Report. Banking Sector Convergence 4.0. URL: <http://www.rbinternational.com/eBusiness/services/resources/media/829189266947841370-829188968716049154-1248005137162522516-1-2-EN-8.pdf>.
- European Commission. Country Report Poland 2018. Banking sector. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-poland-en_1.pdf.
- European Commission. Country Report Hungary 2018. Banking sector. URL: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-hungary-en.pdf>.
- Гураль А., Ломачинська І. Вплив фінансового розвитку Вишеградської групи на соціально-економічний добробут. Економіка: реалії часу. 2017. № 6 (34). С. 37–43. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/37.pdf>.
- Якубовський С., Родіонова Т. Фінансова стійкість банківської системи України в умовах світової економічної кризи. Науковий вісник Одеського державного економічного університету. 2009. № 4 (82). С. 3–12.
- National Bank of Ukraine. Financial Stability Report. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73266505>.
- Національний банк Чехії. URL: <http://www.cnb.cz/cs/index.html>.
- Національний банк Польщі. URL: <https://www.nbp.pl>.
- Національний банк Угорщини. URL: <https://www.mnb.hu>.
- Національний банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
- Береславська О. Лібералізація механізму валютного регулювання в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2016. № 2 (30). С. 43–50.
- Financial Soundness Indicators. Compilation Guide. Washington, D.C.: International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/fsiFT.pdf>.

Проте подальше детальне дослідження потребує прояснення факторів, що впливають на загальні активи банківської системи в Україні [17]. Таким чином, модель регресії була побудована для вивчення впливу показників стабільності банківської системи на сукупні активи банківської системи в Україні. Побудована така регресійна модель:

$$BA = 0.499 FDI + 1.053 ex - 0.889 credit$$

$$(2.424^{**}) (3.528^{**}) (-2.982^{**})$$

$$R^2=0,751,$$

де FDI – прями іноземні інвестиції, Ex – реальний ефективний курс, Credit – кредити приватного сектору/ ВВП, BA – банківські активи, ** – значущий рівень у 5%.

Чим ближче коефіцієнт детермінації (R-квадрат) до 1, тим сильніше залежність. Це показує пояснення залежного параметра вибраних змінних. У цьому разі вона дорівнює 0,751, що означає, що 75% вибраних факторів пояснюють залежність.

Аналіз регресії демонструє статистично значущий зв'язок між банківськими активами та реальними ефективними показниками. Підвищуючи реальний ефективний курс, банківські активи в країні будуть зростати.

Навпаки, частка приватного сектору у ВВП впливає на банківські активи. Зменшення загальних кредитів збільшує кількість активів банків.

Як і у векторній регресії, існує залежність банківських активів від суми прямих іноземних інвестицій. Регресійний аналіз показує, що зі збільшенням обсягу інвестицій в Україну банківські активи також зростатимуть.

Висновки. Таким чином, Україні важливо залучати прями іноземні інвестиції для підтримки стабільності банків, а також звертати увагу на традиційні показники банківської стабільності.

Отже, аналізуючи окремі банківські показники за останні роки, можемо зробити висновок, що банківський сектор країн групи загалом є досить стабільним, спостерігається певна позитивна динаміка основних показників. У 2017 р. середня прибутковість банківської діяльності в країнах знову після глобальної фінансової кризи перевищила середній показник по Західній Європі, чому сприяло зменшення макроекономічних дисбалансів, більш однорідні та позитивні тенденції розвитку кредитування, відсутність значних ринкових та регуляторних ризиків.

14. International Monetary Fund. Core FSIs for Deposit Takers / Czech Republic, Poland, Hungary, Ukraine. URL: <http://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590>.
15. UNCTAD. Data center. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx>.
16. Boyd J.H., De Nicolò G., Rodionova T. The Determinants of Banking Crises: A Reassessment. SSRN. 2015. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2635071.
17. Родіонова Т., Поліщук К. Стабільність банківських систем країн Південної Європи та їх вплив на економічний добробут. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2017. Т. 22. Вип. 8 (61). С. 18–21.

АНАЛИЗ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВСКИХ СИСТЕМ СТРАН ВЫШЕГРАДСКОЙ ГРУППЫ И УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрены научно-методические подходы к анализу устойчивости банковских систем в странах с формирующимся рынком. Изучению методов экономического анализа посвящено много публикаций, однако институциональное развитие финансового рынка, происходящие на нем изменения (особенно в период глобализации экономических процессов) требуют детального оценивания и выявления тенденций развития. Проанализированы показатели устойчивости банковских систем Вышеградской группы и Украины. Построены эконометрические модели влияния показателей стабильности банковской системы Украины.

Ключевые слова: банковская система, финансовая устойчивость банковской системы, показатель финансовой устойчивости, оценка банковской устойчивости, Вышеградская группа.

REVISING FUNDAMENTALS OF BANKING STABILITY IN VISEGRAD GROUP AND UKRAINE

Summary. The article deals with the scientific and methodological approaches to the analysis of the stability of banking systems in emerging markets. Many publications are devoted to the study of methods of economic analysis, but the institutional development of the financial market, which occurs on it, especially in the period of globalization of economic processes, requires detailed assessment and identification of the development trend. The indicators of stability of banking systems of the Visegrad Group and Ukraine are analyzed. Econometric models of influence of indicators of stability of the banking system of Ukraine have been constructed.

Key words: banking system, financial stability of the banking system, indicator of financial stability, assessment of bank stability, Visegrad group.